

łami były dla D. Koźmian pamiętniki i fragmenty innych prac J. Jędrzejewicza zebrane w pracy „W służbie idei”, wydanej w Londynie w 1972 roku. Baza źródłowa wzbogacona została ponadto Sprawozdaniami stenograficznymi Sejmu i Dziennikami Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z okresu międzywojennego.

Praca składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy dotyczy genezy i założeń wychowania państwowego na tle warunków politycznych i oświatowych Drugiej Rzeczypospolitej. Rozdział drugi przedstawia życie i działalność polityczną, społeczną oraz pedagogiczną J. Jędrzejewicza. Kolejna część pracy opisuje powstanie i aktywność grupy sanacyjnej Zrąb, charakteryzuje jej czasopismo i ukazuje jego miejsce na tle reszty prasy oświatowej okresu międzywojennego. Czwarty rozdział został natomiast poświęcony działalności pisarskiej i poglądom społeczno pedagogicznym J. Jędrzejewicza, gdzie głównym wątkiem jest idea wychowania państwowego. Ostatnia część pracy dotyczy wszystkiego, co miało związek z „ustawą Jędrzejewicza”: okoliczności jej uchwalenia, jej treść, cel i znaczenie aktu, a także oceny w opinii tak środowiska nauczycielskiego, jak i elit politycznych Drugiej Rzeczypospolitej.

Tak więc autor najśłynniejszej ustawy szkolnej w historii Polski XX wieku doczekał się

swojej biografii. I pomimo, iż promieniuje z niej wyraźna fascynacja bohaterem autorki, która sama w „Uwagach wstępnych” osobiście przestrzegła przed oczywistym brakiem obiektywizmu w badaniach biograficznych, to dobrze się stało, że ukazała się ona właśnie teraz, bo jak zauważyła D. Koźmian w ostatnich strofach swojej książki, „dorobek (...) ustawy z 1932 roku wyraźnie – chociaż w innych warunkach społecznych i odmiennych wyzwaniach cywilizacyjnych kontynuowany jest we współczesnym ustroju szkolnym”.

Edyta Głowacka-Sobiech

¹ Cz. Majorek, *Rola badań biograficznych w rekonstrukcji dziejów oświaty i pedagogiki w Galicji [w:] Galicja i jej dziedzictwo*, t. 9: *Biografie pedagogiczne*, pod red. Cz. Majorka i J. Potoczego, Rzeszów 1997, s. 11-24; tenże, *Biografia edukacyjna [w:] Śladami przeszłości i czasów współczesnych. Księga ofiarowana Profesorowi Lechowi Mokrzejkiemu z okazji Jego jubileuszu*, Gdańsk 1996, s. 178-187; E. Podgórska, *Problemy metodologiczne prac biograficznych w zakresie historii wychowania*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1989, t. 32, s. 183-195; G. Zalejko, *Biografistyka historyczna zarys ewolucji kierunku*, „Historyka”, t. XVIII, 1988, s. 37-55; E. Głowacka-Sobiech, *Rola i zadania badań biograficznych w humanistyce z uwzględnieniem szczególnym biografii edukacyjnej i jej miejsca w historii wychowania*, w druku.

² s. 8.

³ s. 164.

Opowiadanie historii w niemieckiej refleksji teoretyczno-historycznej i literaturoznawczej od oświecenia do współczesności, wybór, przekład i opracowanie Jerzy Kałużny, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2003, s. 660

Od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego już stulecia Wydawnictwo Poznańskie obdarowuje swoich czytelników książkami wydawanymi we wspólnym cyklu „Poznańska Biblioteka Niemiecka”. Tym samym wydawnictwo to podtrzymuje chlubną poznańską tradycję badań niemcoznawczych, znaczoną chociażby pracą i działalnością Instytutu Zachodniego, czy też aktywnością na tym polu uczonych, związanych z Uniwersytetem im. A. Mickiewicza, podług bardzo trafnie wybranego motta tomu, że „sąsiedztwo zobowiązuje, [a] zwłaszcza wtedy, gdy pamięć sąsie-

dstwa różni mocno, a niepięknie. Taka pamięć dzieli i łączy. Jako wspólne doświadczenie warunkuje współczesność”¹.

Jedną z ostatnich inicjatyw Wydawnictwa Poznańskiego jest publikacja *Opowiadanie historii w niemieckiej refleksji teoretyczno-historycznej i literaturoznawczej od oświecenia do współczesności*. Praca to powstała głównie dzięki Jerzemu Kałużnemu, który podjął się nie tylko wyboru źródeł, ale także przekładu i opracowania. Zważywszy natomiast na „bagaż intelektualny” i naturalną trudność w percepcji tekstów metodo-

logicznych (brak „finezji i lekkości”), trudno nie docenić wysiłku tłumacza i redaktora tego tomu, który sam przyznał, iż tłumaczenie tych tekstów stanowiło dlań „wyzwanie” translatorskie.

W ten sposób powstała antologia ma za cel „zaznajomienie czytelnika polskiego z nieznaną mu dotąd szerzej przeszłą i teraźniejszą niemiecką refleksją teoretyczno-historyczną i (...) literaturoznawczą nad pisarstwem historycznym”². Motywem przewodnim prezentowanych tekstów jest problem stosunku narracji historycznej do narracji literackiej oraz zależności między narracją historyczną a rzeczywistością pozatekstową. I chociaż, jak zaznaczył J. Kałużny, wybór tekstów był z konieczności bardzo ograniczony (aczkolwiek objął on materiały „kanoniczne”: J. Ch. Gatterera, W. von Humboldta, L. von Rankego, J. G. Droysena [teksty te niejako stanowią podstawę wykształcenia historycznego], a także te, które do tej pory nie były przełożone na język polski), problem owych stosunków został wyraźnie zarysowany.

Praca podzielona została na dwie części. Pierwsza z nich została zatytułowana: „W stronę autonomizacji, unaukowienia i profesjonalizacji: nauka historii od oświecenia do historyzmu”, druga natomiast, „Przewyciężenie historii strukturalnej: (Zachodnio)niemiecka nauka historii w ostatnim trzydziestolecu XX wieku”. Ów podział został poddyktowany niejako względami historiograficznymi; twórca antologii wziął bowiem pod uwagę proces odkrywania przez historię swojej tożsamości jako nauki autonomicznej, niezależnej już od filozofii i innych dyscyplin. Prezentowana antologia ma ukazać jak na przestrzeni dziejów „zwykle” opowiadanie historii, charakterystyczne dla późnego oświecenia i początków XIX wieku, powoli przystoczyło się w jej analizie, czyli autonomiczną

dyscyplinę. A wszystko to zostało ukazane przy uwzględnieniu „rozterki historyka, który opisując przeszłość, musi, w swoim mniemaniu, balansować między estetycznym pięknem przekazu i jego merytoryczną rzetelnością”³. Stąd w drugiej części pracy znalazły się teksty badaczy niemieckich podejmujących problemy opowiadania historii na tle szerszej refleksji nad miejscem nauki historii pośród innych nauk i jej metodologicznych implikacji w estetyce i poetyce⁴. To dlatego obok tekstów historyków i historiografów znalazły się także wykłady literaturoznawców (np. D. Harth, K. Stierle) czy filozofów (np. H. R. Jauss, H. Lubbe), a nawet psychologa (J. Straub)⁵. W refleksji badaczy niemieckich znalazły się także pytania, jak i na ile można wykorzystać opowiadanie historii w praktyce szkolnej, po co i dlaczego należy pielęgnować i opowiadać i opisywać przeszłość.

Omawiana praca poza oczywistym wypełnieniem luki wydawniczej, co już jest wartością samą w sobie, wypełnia jeszcze inną misję: tę mianowicie aby „praktykujący” i piszący badacze dziejów, czytając kolejną pozycję Wydawnictwa Poznańskiego, wzięli sobie postulaty niemieckich historyków do serca i zaczęli pisać swoje książki tak, aby znalazły one swoich czytelników, których zachwyci nie tylko wiedza autorów i ich dociekliwość, ale także erudycja, piękno, finezja i lekkość języka, których często brakuje. Na szczęście nie tylko w naukach historycznych.

Edyta Głowacka-Sobiech

¹ s. 1.

² s. 7.

³ s. 43.

⁴ s. 44.

⁵ Dokładne notki o wszystkich autorach antologii znajdują się na końcu pracy.

Ewa Wiśniewska, Zakłady kształcenia nauczycieli w Płocku, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2004, ss. 401

Praca Ewy Wiśniewskiej, „Zakłady kształcenia nauczycieli w Płocku” jest przykładem monografii regionalnej. Monografii spełniającej wszystkie wymogi, stawiane tego typu pracom,

jest przede wszystkim analityczna, wyczerpująco daje opis wybranego zagadnienia, jest przykładem rzetelnej krytyki literatury i źródeł archiwalnych, a także przemyślanej ich interpretacji. Ponadto